

---

## A román politika átalakulása 1938 és 1944 között

A szatmári származású fiatal bukaresti professzor, *Florin Müller* elismert szakértője a két világháború közötti romániai politikai életnek. Több könyve közül a 2005-ben megjelent, az 1938–1944 közötti romániai belpolitikai változásokról szóló kötete aratta a legnagyobb sikert, mivel csakhamar alapkönyvvé vált, és nem igazán lehet találkozni olyan 2005 után kiadott komolyabb munkával a Vasgárda vagy az Antonescu-rendszer története kapcsán, mely ne ismerné és idézné Müller Florin munkáját. Valószínűleg ezért is került sor az első kiadást követő tíz évre rá egy alaposan kibővített és átdolgozott újrakiadásra. A szakember fejlődését bizonyítja, hogy Müller Florin könyvének e kiadása alaposabb, mint az előző volt.

Módszertani vonatkozásokban a szerző a klasszikus történetírói módszereket alkalmazza: megfogalmazza a történelmi kérdéskört, források alapján kutatja azt, eredményeit összefoglalja, majd leírja az összeállt képet. Ennek következtében nem bonyolódik összehasonlításokba, vagy nyugati politológiai elemzési módszerek sematikus átültetésébe a román valóság közegében. Nem fedeztem fel a terjedelmes bibliográfiai listában hivatkozásokat *Hannah Arendt* vagy *Roger Griffin* műveire, hogy csak a legismertebbeket említsem: a nemzetközi szakirodalomra történő hivatkozás száma meglehetősen kicsi. Ezzel ellentétben hatalmas a hivatkozások száma a feldolgozott levéltári anyag mennyisége, valamint a szűk értelemben definiált szakirodalom tekintetében. Jól ismeri a legionárius sajtót is, ami a könyv javára írandó, és az is, hogy az 1990 után gomba módra szaporodó kriptolegionárius szennyirodalmat nem idézi, csak kimondottan fontos korabeli vezetők – *Codreanu*, *Sima*, *Mota* – munkái, amelyek a mozgalom meghatározásában komoly szerepet játszottak. Hogy milyen fontos szerepet szán a szerző a forráskritikának, azt jelzi a szakbibliográfiát tárgyaló fejezet, amely során nem elégszik meg pusztán felsorolással, hanem aprólékosan elemzi ezeket a műveket, sokszor vitába száll állításaikkal – különösen kritikus *Radu Ioanid* könyvével, illetve *Vágó Béla* munkájával szemben, míg *Nicholas M. Nagy-Talavera* vagy *Armin Heinen* könyvéről inkább elismerő szavakkal

nyilatkozik. Csak ezt követően tér rá a saját hozzájárulást jelentő tematika kidolgozására, mely azt igyekszik körüljárni, hogyan volt lehetséges az, hogy majd két évtizeden keresztül a jobboldali szélsőség – az A. C. Cuza nevével fémjelzett pártalakulat, illetve az ennél nemzetközi téren is sokkal híresebb vált Vaszgárda – komoly pozíciókat vívhatott ki a román társadalmon belül, olyannyira, hogy amikor eljött a második világháború során a kedvező alkalom, át is tudta venni a hatalmat. Két másik, a román társadalom szélén található politikai irányvonallal hasonlítja össze két speciálisan erről szóló fejezetben a szélsőjobb sikerességének titkát: a szocialista és a kommunista politikai mozgalmakéval. Míg a romániai szocialisták az első világháborút követően súlyos szakadáson mentek keresztül, a kevésbé radikális vonalukat magába olvasztotta a Nemzeti Liberális Párt, a radikálisabbak pedig egyre inkább elszakadtak a román társadalom fő erőitől, addig a kommunisták sosem álltak szoros együttműködésben ezen erőkkal, sőt, nemzetköziségük – és a nemzetközi kommunista mozgalomban játszott alárendeltségi szerepük –, a külföldi doktrínák kritika nélküli átvétele, melyek a romániai realitásokra láthatóan nem voltak alkalmazhatóak, valamint szembenállásuk a kor román nacionalizmusával nem tették őket alkalmassá arra, hogy önerőből valaha is hatalomra kerülhessenek. Más volt a helyzet azonban a szélsőjobbal, mely sikerét elsősorban annak köszönhetette, hogy témáinak nagy része jól beágyazódott a kor társadalmába, értelmiségi- és munkás közegébe.

Míg a tanulmánykötetek esetében illik minden egyes írást lépésről lépésre ismertetni, ez monográfiák és szintézisek esetében inkább kontraproduktív, hiszen egy szintre emeli a kevésbé értékes vagy újszerű mondanivalót a kiemelkedő részekkel, ezért külön-külön tartom érdemesnek kiemelni a kötet egy-egy különösen jól sikerült fejezetét, és egyes gondolatait. Véleményem szerint kimondottan jól sikerült rész az a fejezet, amelyben a szerző a „demokrácia kritikájában” érzékelteti a szélsőjobb eszmék előretörésének a sikerét. Több fejezetet szán a legionárius gondolkodásmód és elvrendszer kapcsolataira és kölcsönhatásaira, egy sor társadalmi, eszmei és gyakorlati fogalomra, intézményre és a társadalmi életet meghatározó jelenségre. Ezek közé tartoznak többek között a román ortodox (pravoszláv) egyház és vallásosság, a munkásság életkörülményeinek szociális szempontból történő megközelítése, a román nacionalizmus mítoszai – esetenként annak kapcsán az 1848-as forradalom újraértékelése – valamint az ideológiai „nagy testvér”, a német nemzetiszocializmus, melynek eszmérendszerét a legionárius mozgalom nem vette át ugyan, de sikerét nagy figyelemmel követte és némiképp modellnek is tekintette. A kötetnek e részei

elsősorban eszmetörténeti szempontból érdekesek, a szerző Codreanu, *Nae Ionescu* és több más, meghatározó legionárius vagy szimpatizáns szövegein keresztül érzékeltet és elemez. Különösen megragadta a figyelmemet *Mihai Polihroniade* azon gondolata, amely Románia jövőjét az urbanizációban, az országos politikává váló iparosításban látta, és aminek nézete szerinti legfontosabb akadályát, a városok nem román nemzetiségű többségének kérdését tudatos elrománosítással, betelepítéssel tervezte volna megoldani. A gyakorlatban nagyon hasonló folyamat ment végbe a román szocializmus évtizedeiben, és felmerül az a gondolat is, mennyire ismerhették a román kommunista döntéshozók elődjeik ádáz ellenségeinek gondolatvilágát.

Egy másik rész, amelynek kidolgozása nagyon jól sikerült, II. Károly király diktatórikus rendszerének felépítése. Rengeteg szintézisben dolgozták fel ezt a rövid, de jelentős következményekkel járó időszakot, de általában más aspektusokat emeltek ki, mint a közigazgatási és egyben politikai-területi beosztás újraszervezése. Ilyen esetekben kiindulópont szokott lenni II. Károly személyiségének elemzése, sokszor feldolgozták az új, ún. „karlista” alkotmányt is, de Müller Florin könyve az első, amelyben a közigazgatás átszervezéséről ilyen részletességgel olvastam. A király olyan korporatív rendszert igyekezett létrehozni, amely kiterjedt az ország gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életének minden szegmensére – ezt dolgozta fel levéltári források alapján, a legmesszebb menő részletességgel Müller. Sok szempontból ez az újfajta megközelítés alkalmas arra, hogy árnyalja a királyi diktatúráról alkotott képet, például annak a ténynek a tükrében is, hogy a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt helyi szervezetei a közigazgatásban igenis együttműködtek a király által létrehozott tömegpárttal, a Fronttal. Különösen érdekes és értékes a mód, ahogy nemcsak a megvalósításait, hanem a működési gyengeségeit is elemzi a rendszernek. Amennyiben valaki szelektíven, nem az egész könyvet, hanem csak egyes részeit szeretné elolvasni, ezekben a fejezetekben található kétségkívül a legtöbb új információ a román történetírás szempontjából nézve.

A kötet legutolsó egysége a királyi diktatúra bukását követő időszakot tartalmazza, kezdve az Antonescu-legionárius hatalomátvételtől, egészen 1944-ig, Antonescu bukásáig. Mivel a legionárius diktatúra, illetve az ezt követő Antonescu-féle kormányzás történetét sokan feldolgozták már, román és külföldi szerzők egyaránt, csak annyit érdemes megjegyeznünk, Müller szemmel láthatóan sokat ad arra, hogy megmutassa, az eseményeket részleteiben ismeri. Ebből a szempontból kiemelten jól sikerült a legionárius felkelés háttéreseményeinek és történéseinek leírása. Különösen megragadó volt számomra az értékelés objektivitása, amikor például a transznisz-

riai légerek működtetését a szerző a rendszer agresszív antiszemitizmusából fakadónak látatja, a zsidóság megsemmisítését pedig tervszerűnek. Ma-napság még jelennek meg Antonescut mentegető munkák, úgyhogy ennek tükrében is értékelendő a szerző álláspontja.

Összességében véve a kötetről elmondható, hogy két irányvonalat igye-kezett követni: egyrészt vázlatosan ismertetni a két világháború közötti ro-mán politikai élet főbb jellemzőit, másrészt pedig kiemelten próbálja ke-zelni a szűkebb értelemben vett témát, a legionárius mozgalom jellemzőit. A kettőt nem különíti el tervszerűen, az utóbbi beágyazottsága az előbbibe nincs erősen körvonalazva, inkább egybefolyik. Lehet, hogy ez a szerző spontán stílusából fakad, vagy tudatosan érzékeltetni szándékszik azt, hogy a szélsőjobb gondolatvilág nem jelentett radikális törést a kor általános tár-sadalmi értékrendjéhez képest: a végeredmény ugyanaz. A szerző állítása-iban, megfogalmazásaiban is határozott, és e tekintetben saját egyéni gon-dolatait fejezi ki, minimális a külső behatás. Ugyanakkor megfogalmazásait dokumentációra alapozza. A nagy mennyiségű jól dokumentált forrásanyag mindenképpen a szerző hatalmas ismeretanyagát dicséri. Hozzátehetjük: nem véletlenül lett egyetemi tanár a szerző meglehetősen fiatalon.

Összességében véve elmondható, hogy jól dokumentált munkával állunk szemben, amely megérdemli, hogy bekerüljön a tudományos információ nemzetközi körforgásába.

Florin Müller: *Metamorfoze ale politicului românesc 1938–1944* (A román politika átalakulása 1938 és 1944 között). Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015. 409 o.

*Lakatos Artur*